

אמצע המאה הי"ד

ירושלים, מס' 91

[א]

דף ב מא כתבה ען נפסה מן אלקאהרה אלי אלשיך

ע"א אלאסעד אברהים אלחכים למא

אנתקל מן אלקדס אלשריף אלי דמשק

ותרך אלחצור אלי אלקאהרה

5 צפא מקאמה

נאם משה בן שמואל¹ אשר נשא עול בנעוריו

ובתחלת זקנותו נפרד מבניו ומחבריו

---

13 --- עד שמצאתי

בלבי איש בעל חמודות, בחכמתו מחדש

ע"ב ששונות, שמעו הולך בכל המדינות,

פאר עדת אפרים, שבחו בארץ מצרים,

לשמע חכמתו יתקבצו האיים, שמו על

שם אב המון גוים.² אמרתי זה חלקי בארץ

5 החיים, אלך אליו לחסות בצלו ולשבת

בארצו, תחת רשותו ומשלו, אולי תהי בו

נחמת לבבי, ויהי לי לאב תחת אבי,

ואקום ואסע מארצי אליו, לראות ששמעתי

מטוב מעליו, ואמצאה אותו בירושלם

10 לקיים נדרו, ולבקש מאלהיו תאותו ושברו,

ואשב עמו ארבעת ימים כמו שעה,

כי הוסף חכמה על השמועה, ואראה

מחכמתו מה שהשכחני ימי הבלי,

והנה החצי לא הגד לי, וחשבתי כי ישלים

דף ג ימי נדרו לשוב לארצו, למלא משאלות

ע"א עבדו וחפצו ---

[ב]

דף י מא כתבה על לסאן אלריס שמס

ע"א באלקאהרה אלי אלשיך אלאסעד

אברהים אלחכים ש"צ באלקדס

אלשריף יתשוק לה ויהניה באלעאפיה

5 בעד מא טאל צעפה ויעזה פי

אלשיך סעיד בן טיב ויהניה באלולד
אלדי תגדד לה באלקדס ולס ורה.

מקור: כ"י ס"ט פטרסבורג, הספרייה הלאומית הרוסית, אוסף פירקוביץ', I, 312, [א] דף ב ע"א עד דף ג ע"א; [ב] דף י ע"א – מתוך דיוואן המשורר הקראי משה בן שמואל הצפתי.

פורסם: מאן, טקסטים ומחקרים, ב, [א] עמ' 242–243; [ב] עמ' 250–251.

תרגום

[א]

דף ב הדברים שכתב משה בן שמואל הצפתי על עצמו מקאהיר אל השיח' ע"א הנעלה אברהם הרופא כאשר עזב אברהם את ירושלים הקדושה בדרכו לדמשק, ויתר על כוונתו לנסוע לקאהיר, כתובים כמאקמה.

[ב]

דף י הדברים שכתב משה בן שמואל מטעם הראיס שמש ע"א בקאהיר אל השיח' המצליח אברהם הרופא, ש(מרו) צ(ורו), בירושלים הנאצלה, בהביעו את געגועיו אליו ובברכו אותו בבריאות טובה לאחר מחלתו הארוכה, ומנחם אותו על מות השיח' סעיד בן טייב, ומברך אותו על הילד שנולד לו לאחרונה בירושלים, שאותו לא ראה.

ספרות: מאן, טקסטים ומחקרים, ב, עמ' 122, 201–255 ומפתח; אשתור, תולדות היהודים במצרים ובסוריה, א, עמ' 308–310; ב, עמ' 554, מס' 39.

- 1 אלה הם קטעים מתוך דיוואן המשורר הקראי יליד צפת משה בן שמואל, שחי, כנראה, את עיקר שנותיו בקאהיר. הקטעים המובאים כאן עוסקים בשבחו של אברהם, רופא קראי יליד קאהיר, שעלה לירושלים בעקבות נדר. הקטע הראשון נכתב שעה שהרופא עקר מירושלים לדמשק, בניגוד לציפיותיו של הכותב שיחזור לקאהיר, מקום מושבו-שלו ומקום הולדתו של הרופא. בדבריו הוא מצייך, כי בעבר בא במיוחד לירושלים על-מנת ללמוד אצל אברהם, וכי ישב עמו ארבעה ימים "כמו שעה". הקטע השני הוא שיר, מעין איגרת שלומים, הנשלחת לאברהם הרופא לירושלים בשמו של נכבד קאהירי, מן-הסתם קראי, בשם שמש. הוא מברך אותו על החלטתו, מנחם אותו על מות אדם שקירבתו אליו אינה מפורשת במקאמה, ובעיקר מברך אותו על לידת בנו, שאותו הכותב לא ראה. סדר הדברים במקאמה וציון הכותב שלא ראה את בן הנמען מאפשרים להניח, שהרופא חזר לירושלים לאחר גלותו ממנה לדמשק.
- 2 אברהם, על-פי בראשית יז: ה.

אמצע המאה הי"ד

ירושלים, מס' 92

כתבתי אני העבד הצעיר, המקוה רחמי צורו, יצחק בן שמואל בן יוסף בן שמואל הנטמן בירוש(לים)¹ בכבוד, תחת כסא הכבוד, מנוח(תו) כ(בוד), בן כוגך.

מקור: כ"י לונדון, הספרייה הבריטית, Or. 2491, דף לה ע"ב.

פורסם: קטלוג מרגליות, א, מס' 93, עמ' 70–71.

ספרות: ש' פינסקר, לקוטי קדמוניות, וינה תר"ך, עמ' 130; אשתור, תולדות היהודים במצרים ובסוריה, ב, עמ' 552, מס' 31; בית-אריה, כתבי-יד, עמ' 260–261.

machonEI@ybz.org.il

טלפון 02-5398822-3

1 קטע מתוך קולופון משנת 1403 שכתב הסופר הקראי יצחק כוג'ד, שפעל, כנראה, בקאהיר, במחצית השנייה של המאה הי"ד. בקולופון זה מעיד יצחק על סבו שמואל, שנקבר בירושלים. הוא מציין את קבורת סבו בירושלים גם בקולופון כ"י ס"ט פטרסבורג, אוסף פירקוביץ', I, הספרייה הלאומית הרוסית, 555, דף 136 ע"ב, שנכתב בשנת 1391.

ירושלים, מס' 93

אמצע המאה הי"ד

--- צריך לומר, דכי אפסיקא הלכת(א) כר(בן) ג(מליאל),¹ היינו אפילו(לו) לאחר חורבן, לפי שהיו מתאספיי(ם) בכל הסביבות ברגל לירושל(ם), כמו שעושין גם היום, ומפני עולים הללו ראוי שנאחר השאלה.²

מקור: פירוש רבינו נסים על הר"ף, מסכת תענית, קושטא רס"ט, פרק א, משנה ג (וילנא תר"ד, דף ב ע"א, ד"ה "ואיכא למידק").

ספרות: ריינר, עלייה לרגל, עמ' 122.

1 דברי הר"ן מתייחסים לדברי המשנה "בג' במרחשון שואלין את הגשמים, רבן גמליאל אומר בשבעה בו, ט"ו יום אחר החג, כדי שיגיע אחרון שבישראל לנהר פרת" ולדברי ר' אלעזר בגמרא שם "הלכה כרבן גמליאל", תענית י ע"א.

2 זו הידיעה השנייה המתייחסת לעלייה לרגל לירושלים בחודש תשרי; ראה לעיל, מס' 66, ליד הערה 9.

ירושלים, מס' 94

המאה הי"ד

--- ר' אברהם הספרדי

--- מאת הנכסף לחזותיך ושמח

בשלוותיך, ידיע דוד הספרדי,¹ המודיע לכבוד מע(לתך)

איך באה לידו כתב ידיך וכתב יד הבחור יוסף,

10 ואחר כך הודיעוני כמו עליתם בשלום לארץ

הצבי ושהגעתם בשלוח יחד לעיר הקודש ת(יבנה) ו(תכונן) ב(מהרה) ב(ימינו)

ושלא עכבתה בה כי אם חדש אחד ואחר כך הלכתם

לדמשק ---

---

17 --- כשאמר לי

ר' אהרן [שש]בת למצרים, אמרתי: אי אפשר שלא

מצאו קומץ להשביע את הארי ואין בור למלאו מחל(ייתו),²

20 ועתה הריני מחלה פניך הנעימים

שתשלח לו(מר) לי להיכן הם או איך מצאת

הארץ ---

---

26 --- הנני מודיעך ב(עזרת) ה' כי רצוני הוא

ב(קרוב) לעלות על ים יפו או למקום אחר מסוריאי,

ותודיעני לפי שכליך מה אעשה. כמו כן היה

רצוני לראות אמך!³ אותו מקום שא(מר) הצדיק "כצאתי

30 מן אפ(רש)" וג(ומר).⁴ ותפרוש שלום למשה אמיגו ותאמר לו מאותה

[אל]מנה שהיתה בביתו, שבא לה מענה מעיר הקדש ת(יבנה) ו(תכונן)

או אם נשאת לאחר, ואם אתה תדע האמת, דבר דבור
על אופניו, אין צריך להודיעו כי אם השלום
לבד.⁵ ואתה תשלח לי לו(מר) המענה כולו בפרוש,
35 ואין צריך להאריך לאיש נבון וחכם כמוך.
ושלומיך יגדל וצדקתיך לא ידל א(מן) נ(צח) ס(לה)
כחפצך וכחפץ זעירא דחברייא דוד ׳ הרב משה בונפט הספרדי.

מקור: TS, 10 J 13, f. 2

פירסום: אסף, "מקורות לתולדות היהודים בספרד", מקורות ומחקרים, עמ' 107–108.

ספרות: ריינר, עלייה לרגל, עמ' 284–285.

- 1 לפנינו מכתב ששלח יהודי ספרדי, ששהה, כנראה, בעת כתיבתו בארץ-ישראל או בסוריה, ליהודי ספרדי אחר, ששהה בזמן כתיבת המכתב בקאהיר. הוא הגיע לקאהיר אחרי שהות של חודש בירושלים, שממנה המשיך לדמשק, ומשם חזר למצרים. כותב המכתב התכוון להצטרף אליו לזיאה לבית-הכנסת של משה רבנו בדמוה שליך קאהיר (ראה להלן, הערה 4). מסלולים אלו מאפשרים להניח, שמדובר בחבורה קטנה של עולי-רגל ספרדיים, שהגיעו על-מנת לשהות במזרח בחודשי איירסיון, חודשי הזיאה במזרח. המכתב יוחס על-ידי מהדירו למאה הי"ד.
- 2 על-פי בבלי ברכות ג ע"ב. כוונתו לומר, שלא ייתכן, שמקבל המכתב והנלווים אליו לא מצאו קומץ שישיביע את רצונם בארץ-ישראל, ועל-כן הוא מפציר בו לגלות לו את דעתו על הארץ.
- 3 צ"ל "עמך".
- 4 במקום שבו אמר משה לפרעה "כצאתי את העיר אפרש את כפי אל ה'" (שמות ט: כט). הכוונה לדמוה, המקום שבו הראו יהודי קאהיר את האתר שבו התפלל משה מחוץ לעיר בזמן המכות על מצרים. הזיאה העיקרית למקום זה התקיימה בחג השבועות. על מקום זה ראה: ש' אסף, "בית-הכנסת העתיק בדמוה (מצרים)", מקורות ומחקרים, עמ' 155–162.
- 5 המשפט קשה לביאור, וחלקו כתוב מלכתחילה ברמיזה. דומה, שכונת הכותב היא לברר אצל משה אמיגו – מודע משותף לו ולנמען המתגורר, כמדומה, בקאהיר – האמנם האלמנה המתגוררת בביתו של אמיגו, האמורה לקבל "מענה" מירושלים, אכן קיבלה אותו. כן מבקש הכותב מן הנמען, שאם אכן התקבלה התשובה, הקשורה, כנראה, באפשרויות נישואין של הכותב והאלמנה, והנמען יודע אותה בלא להזדקק לאמיגו, שישתפק בדרישת שלומו ויימנע מלערב אותו בעניין.

שנת 1350

ירושלים, מס' 95

ועוד דעו לכם, לזה חרזים לא היה חרד לבי כל כך,¹ אלא א(בלי) מ(נורי) ש(יחיה) בעיר הקדש בירושלים הפצירני לחבר לו חרזים על דרך זה, וטרחתי עצמי לכבודו, ומידו היתה זאת לכם, ובעצתו קיימתי כבודו --- נשלם ממחר יום הכפורים שנת קרובה ישועתי לבא² למפוזרים ושבח לשוכן ברום אוריים.

מקור: ס' יריעות עזים לר' שמשון ב"ר שמואל איש ירושלים, ויניציה שני"ז, דף עח ע"א.

ספרות: קופפר, יריעות עזים, עמ' 97–103; בית-אריה, כתבי-יד, עמ' 264–265; י" יובל, "תרומות מנירנברג לירושלים", ציון, מו (תשמ"א), עמ' 183, הערה 11; ריינר, בין אשכנז לירושלים, עמ' 36–40.

- 1 הקטע שלפנינו לקוח מתוך "התנצלות המחבר" שבסוף ס' יריעות עזים, חיבור הלכה בחרוזים. המחבר, שהיה תלמידו של ר' יצחק הלוי אסיר התקוה (וראה להלן, מס' 96 והערה 1 שם), עלה ארצה עם אביו באמצע המאה הי"ד, יחד עם עולי אשכנז, ובשילו חיבר את הספר. בשנת קי"ט / 1358 שב לאשכנז, אך את חיבורו השלים לפני שובו. בקטע המצוטט כאן הוא מסביר מדוע פנה לדרך החרוזה.
- 2 דומה, שקטע זה הועתק בדפוס מקולופון כתב-היד. סימון השנה – קי"א – מלמד על תאריך חתימת החיבור: 1350.

ירושלים, מס' 96

שנת 1358

כשהייתי אצל מ(ורנו) ה(רב) ר' יצחק מבילשטיין הלוי¹ בירושלים ע(ליו) ה(שלום) שנת קי"ט, רצייתי לישן חוץ לסוכה, אמר לי: אם נהגת כן, לא קיימות מצות סוכה מימך, ונמנעתי.

מקור: כ"י ירושלים, בית-הספרים הלאומי והאוניברסיטאי, heb. 80 6697 (לפנים כ"י מוזיאון היכל-שלמה, אוסף גולדשמידט, 47), דף 86 ע"ב – ס' קצור מרדכי ("מרדכי של רבינו שמשון"), סוכה.

פירסום: ש' שפיצר, "פסקי רבותינו שבאשכנז", מוריה, ח (תשל"ח), גליון ב-ג, עמ' ד.

ספרות: ריינר, בין אשכנז לירושלים, עמ' 42.

1 הוא ר' יצחק הלוי אסיר התקוה, שחברי ישיבתו נזכרים לאחר מותו בכתב-החרם שיצא מירושלים סמוך לשנת 1377 (וראה להלן, מס' 101). מן הנאמר בכתב-היד עולה, שאחרי הגזירות שהה ר' יצחק הלוי בקהילות עמק הריינוס, ויש מקום לשער, שעלייתו היתה בסמוך – כנראה בשנת 50/1349. בספרות תקופתו נזכר ר' יצחק הלוי פעמים ספורות בלבד, ובדרך-כלל לקוחים האזכורים מכתב-היד שלפנינו. מחבר ס' קצור מרדכי – הזחה עם החיבור שנודע במאה הטי"ו בשם ס' מרדכי של רבינו שמשון – הוא ר' שמשון בן שמואל איש ירושלים, שחיבר גם את ס' יריעות עזים. על ס' יריעות עזים ראה: לעיל, מס' 95, ספרות. ר' שמשון עלה לארץ-ישראל עם רבו ר' יצחק הלוי בשנת 1350, בקיורו, אך בשנת 1359 חזר לאשכנז וכתב שם את ס' קצור מרדכי עד שנת 1382, לכל המאוחר. תעודות אחרות הקשורות בר' יצחק הלוי ובתלמידיו בירושלים ראה לעיל, מס' 95; להלן, מס' 99, 100, ובעיקר מס' 101; כן ראה להלן מס' 125–127; וראה עוד, המדור "חיי תרבות ודת", תעודות מלפני שנת 1359.

ירושלים, מס' 97

שנת 1368

---anno Domini 1368 venerunt Sarraceni in conventum montis Syon et XII fratres occiderunt; post hoc iterum ingressi aedificia testudinata dormitorii dejecerunt et cellas destruxerunt. Alia vice de post procurantibus Judaeis recepit Soldanus eis locum sepulchri David et aliorum regum Juda et destruxit coenaculum loci --- quod pretiose aedificatum fuerat a rege Franciae de consensu Soldani, nec reaedificare permittunt.

מקור: פליקס פאבר, מסע בארץ-הקודש, ב, עמ' 320–321.

תרגום

בשנת האדון 1368¹ באו הסאראצנים למנוח הר-ציון והרגו תריסר אחים; אחר-כך התפרצו בפעם השנייה והרסו את הבניינים המקומרים של חדר-השינה והחריבו את החדרים.² בפעם אחרת לקח הסולטאן בהשתדלות היהודים את מקום קבריהם של דויד ושל שאר מלכי יהודה והחריב את מקום הסעודה האחרונה³ --- שנבנה ברוב פאר על-ידי מלך צרפת בהסכמת הסולטאן, ולא הרשו לבנותו מחדש.

ספרות: 108–120 pp. 1952,² Munster 1952, Die Franziskaner auf dem Sion (1335–1552), L. Lemens, Die Franziskaner im Heilige Lande, I; פראוור, מנזר הפראנציסקאנים, עמ' 15–24.

1 קטע זה הוא המקור היחיד המוסר על פגיעה במנזר הר-ציון בשנת 1368. במיסמך שנתחבר בין שנת 1390 לשנת 1406 (להלן, מס' 132) מובאת ידיעה על פגיעות במנזר שהיו מעורבים בהן יהודים, ואלו הידיעות הראשונות על חיכוכים בין היהודים לנזירים הפראנציסקנים בהר-ציון.

2 כוונת המחבר למאורעות בהר-ציון בשנת 1427 (וראה להלן, מס' 147).

3 הכוונה, כנראה, למאורעות שנת 1452 (ראה שם).

ירושלים, מס' 98

שנת 1373

כמל שרח פרשת ויקח קרח מן כלאם המשכיל הגדול כק"ג מר' ורבי יפת בן עלי הלוי נכר אלמעלם אבי עלי אלבצרי זצ"ל עלי יד אצעף כלק אללה ואחוגהם אלי רחמתה עבד האל אברהם בן משה בן שמואל בן יקר בן משה בן שלמה בן אהרן בן שלמה בן ישראל הלוי בני הצכני ישיע"מ ודלך

machonEI@ybz.org.il

טלפון 02-5398822-3

בירושלים עיר הקדש אלהים יכוננה עד עולם סלה בתאריך יום אלגמעה תאסע תמוז יהפך היום הזה לששון ולשמחה ויום טוב שנת אתרפ"ד לשטרות ואפק אלמחרם מן סנה כמס וסבעין וסבע מאיה לישמעאל ושלום על ישראל, אמן נצח סלה.

מקור: כ"י פאריס, הספרייה הלאומית, heb. 283, דף 96 ע"א – קולופון פירוש יפת בן עלי לפרשות "שלח לך" – "חוקת" בספר במדבר.

פירוס: אוצר כתבי-יד עבריים, א: 49; בית-אריה, כתבי-יד, עמ' 254–255.

תרגום

נשלם פירוש פרשת "ויקח קרח", מדברי המשכיל הגדול כ(בוד) ג(דולת) ק(דושת) מר(נא) ורב(נא) יפת בן עלי הלוי נכר המלמד אבו עלי אלבצרי ז(כר) צ(דיק) ל(ברכה) על-ידי החלש בברואי האל והנצרך שבהם לרחמיו עבד האל אברהם בן משה בן שמואל בן יקר בן משה בן שלמה בן אהרן בן שלמה בן ישראל הלוויים בני הצכני, ¹ י(ראו) ש(לום) י(נוחו) ע(ל) מ(שכבותם), וזאת בירושלים עיר הקדש אלהים, יכוננה עד עולם סלה, בתאריך יום השישי, תשעה בתמוז, ייהפך היום הזה לששון ולשמחה ויום-טוב, שנת איתרפד לשטרות, התואם את מחרם משנת שבע מאות ושבעים וחמש לישמעאל.²

1 על תעתיק זה ראה: S. Poznanski, Beitrage zur karaischen Handschriften-und Bucherkunde, I: Karaische Kopisten und Besitzer von Handschriften, Frankfurt a/M 1918, No. 15

2 על-פי הלוח העברי הרבני חל ט' בתמוז קל"ג ביום ו', 9 במחרם, שנת 775 להגירה, 1 ביולי 1373. מכל-מקום, האחד במחרם אותה שנה חל ביום ה', א' בתמוז קל"ג.

ירושלים, מס' 99

בין שנת 1375 לשנת 1392

- 1 (דף רז) 1 (ראש) ח(ודש) אלול קל"ה (30 ביולי 1375¹): מ(רת) שרה בת ר' שמואל הכהן, שהניחה עשרה ליט(ראות) להקדש, חמש ליט(ראות) ללימוד נערים פה² וחמשה ליט(ראות) ללימוד נערים באיג³ וחמשה ליט(ראות) לעניים לירושלים וחמשה ליט(ראות) לחולים.
- 2 (דף רטז) 2 [אדר] שנה קל"ו (פברואר-מארס 1376): הנער יוסף בן(ו) ר' שמואל, שהניח ליט(רא) להקדש וליט(רא) לבית הקברות(ו) וליט(רא) לעניים לירושלים וחצי ליט(רא) לחולים.
- 3 (דף רטז) 3 כסליו קל"ט (נובמבר-דצמבר 1378): מרת שפרינצא בת ר' משה, שהניחה עשרים זהובים(ם) לבית הקברות ועשרה זהובים לעניים לירושלים.
- 4 (דף ריז) 4 כ"ה טבת ק"ם / (4 ביאנואר 1380): מרת חנה בת ר' שמחה, שהניחה ג' ליט(ראות) להקדש, ב' ליט(ראות) ללימוד על הבית,⁴ ב' ליט(ראות) לעניים לירושלים, ליט(רא) למאור.
- 5 (שם) 5 בין ט' באדר לכ"ד באדר ק"ם / (16 בפברואר 1380 - 2 במארס 1380): הנערה יוטלין (בת) הר(ב) יוסף, שהניחה ג' ליט(ראות) למאור, ג' ליט(ראות) לירושלים, ב' ליט(ראות) [לבית הקברות(ת), ב' ליט(ראות) להקדש.
- 6 (דף רכג) 6 אלול ק"ם לפ(רט) (אוגוסט 1380): הנער משה בן(ו) ר' שמעון, שהניח ה' ליט(ראות) לחולים, ה' ליט(ראות) ללימוד נערים, ה' ליט(ראות) לעניים לירושלים, ה' ליט(ראות) לנר שע(וה) תפילה(ה) שנה תמימה(ה).
- 7 (שם) 7 תשרי קמ"א (ספטמבר 1380): הנערה בונא בת ר' שלמה: ליטרא להקדיש וליטרא לעניים לירושלים.
- 8 (שם) 8 קמ"א י"ד תשרי (14 בספטמבר 1380): הנערה רחל בת הח(בר) ר' יקותיאל, שהניחה זהוב(ב) להקדש, זהוב(ב) למאור, זהוב(ב) לעניים לירושלים(ם).
- 9 (שם) 9 קמ"א י"ז תשרי (17 בספטמבר 1380): הנער אליעזר בר מאיר, שהניח ג' ליט(ראות) להקדש, ג' ליט(ראות) למאור, ג' ליט(ראות) לעניים לירושלים.
- 10 (שם) 10 קמ"א י"ח תשרי (18 בספטמבר 1380): שרה בת ר' דוד, שהניח ליט(רא) להקדש וליט(רא) לעניים לירושלים.
- 11 (שם) 11 קמ"א תשרי (ספטמבר 1380): מרת(ת) עלין בת ר' יוסף, שהניחה ד' זהובים(ם) לנר תומיד! שנה תמימה, ג' זהובים(ם) להקדש, ג' זהובים(ם) לעניים לירושלים.
- 12 (דף רכד) 12 קמ"א ראש חדש כסליו (30 בנובמבר 1380): אסתר בת ר' יעקב, שהניחה ליט(רא) להקדש, ליט(רא) לירושלים.
- 13 (שם) 13 קמ"א כסליו (נובמבר 1380): יודה בן(ו) ר' גרשם, שהניח זהוב(ב) לעניים(ם) לירושלים.

- (דף רכה)14 י"ד כסליו קמ"ב (1 בדצמבר 1381): מר(ת) מיכלין בת ר' יצחק, שהניחה לבית הקברות(ת) וארבע ליט(ראות) למאור וארבע ליט(ראות) לעניי ירושלים. (שם) 15 י"א טבת קמ"ב (28 בדצמבר 1381): מר(ת) בילקינט בת ר' משה, שהניחה ארבע(ה) למאור ושלושה זהובים(ם) לעניי ירושלים.
- (שם) 16 י"ד שבט קמ"ב (29 ביאנואר 1382): מר(ת) שרה בת ר' משה, שהניחה שני זהובים(ם) זהובים(ם) לעניי ירושלים(ם).
- (דף רכז)17 קמ"ג תשרי (ספטמבר-אוקטובר 1382): משלם בן(ן) ר' משה: ג' ליט(ראות) להקדש, ב' (שם) 18 מרחשון קמ"ג / (אוקטובר-נובמבר 1382): הנער גרשם בן(ן) ר' בנימין, שהניח חצי זהוב (דף רכה)19 י"ט ניסן קמ"ג (23 במארס 1383): מר(ת) שמחה בת ר' יצחק קרקע, שהניחה ארבע להקדש ושני זהובים(ם) לעניי(ן) ירושלים.
- (שם) 20 כ"א אייר קמ"ג (24 באפריל 1383): ר' שמואל יהושע בן(ן) ר' דוד, שהניח שלשים זהובים(ם) להקדש ועשרים(ם) זהובים(ם) לעניי(ן) ירושלים.
- (שם) 21 מרחשון קמ"ג / (אוקטובר-נובמבר 1382): מר(ת) מינא בת ר' יהודה הלוי, שהניחה ד' זהובים(ם) לעניי(ן) ירושלים(ם).
- (שם) 22 (אחרי כ"ז בשבט קמ"ד ולפני י"ד באלול קמ"ה / 21 ביאנואר 1384–22 באוגוסט 1385): ר' דוד בן(ן) הק(דוש) ר' אלחנן: שני זהובים(ם) לירושלים ושני זהובים(ם) למאור ושני זהובים(ם) להקדש.
- (דף רט) 23 (אחרי י"א באלול קמ"ו ולפני אדר ב' קמ"ז / 8 באוגוסט 1386–26 במארס 1387): גוטהיילא בת ר' קלנימוס, שהניחה עשרה זהובים(ם) להקדש ושלשים זהובים(ם) לירושלים.
- (שם) 24 (אדר ב'-תחילת ניסן קמ"ז / 20 בפברואר 1387–27 במארס 1387): יזכור אלהים נשמתה מר(ת) חנה בת ר' יוסף הלוי בעבור(ר) שיתן ב' זהובים(ם) להקדיש וזהוב(ב) לירושלים(ם).
- (שם) 25 ז' ניסן קמ"ז (27 במארס 1387): מה"ר יקותיאל בן הח(בר) ר' דוד: ה' זהובים(ם) להקדש, ה' זהובים(ם) לקברות, ה' זהובים(ם) לירושלים(ם) וי' זהובים(ם) לצמרש⁵ לבבנבערק.⁶
- (דף רלא) 26 (אחרי ניסן קמ"ז ולפני אדר קמ"ח / 3 באפריל 1387–10 בפברואר 1388): [...] בן דוש [...] בעבור שיתן ליט(רא) להקדש(ש) [וליטרא?] לעניי(ם) לירושלים.
- (שם) 27 (התאריך הני"ל): יזכור(ר) אלהים(ם) נשמת(ת) ר' שמואל בן הק(דוש) ר' אברהם עבור שהניח עשרה ליט(ראות) להקדש וחמש(ה) ליט(ראות) לירושלים.
- (דף רלב)28 (חול-המועד פסח, יום ג' י"ז בניסן קמ"ט / 13 באפריל 1389): מרת ר' משה הלוי שהניחה ג' זהובים לחולים, ג' זהובים לקברות וד' זהובים לעניי ירושלים.⁷
- (דף רלז) 29 ז' אלול קמט (לפרט) (29 באוגוסט 1389): מר(ת) חוה בת ר' גרשם ע(ם) (נשמות) א(ברהם) י(צחק) י(עקב) ע(בור) (שהניחה) זהוב להקדש וזהוב(ב) לעניי(ם) לירושלים.
- (שם) 30 י' אלול קמט (לפרט) (1 בספטמבר 1389): ר' נפתלי בן(ן) ר' ברוך ע(ם) (נשמות) א(ברהם) י(צחק) י(עקב) ע(בור) (שהניח) זהוב(ב) להקדש וזהוב לעניי ירושלים.
- (שם) 31 ק"נ ראש חודש מרחשון (21 באוקטובר 1389): מר(ת) מינא בת ר' בנימן הכהן ע(בור) (שהניחה) ב' זהובים(ם) להקדש וזהוב לעניי(ם) לירושלים(ם) וזהוב למאור.
- (שם) 32 ק"נ כ' מרחשון (9 בנובמבר 1389): מר(ת) מינלין בת ר' שמואל הכהן עבור שהניחה(ה) ב' זהוב לבית הקברות וזהוב למאור.
- (דף רלח) 33 י"א מרחשון ק"י (15 בנובמבר 1389): יזכור אלהים(ם) נשמת מר(ת) ריקא בת ר' יצחק רב(קה) רח(ל) ולאח ע(בור) שהניחה זהוב(ב) להקדש(ש) וזהוב(ב) לקברות וזהוב(ב) לירושלים בשכר(ה).
- (שם) 34 (בין כסליו לאלול ק"י / 26 בנובמבר 1389–8 בספטמבר 1390): הנער יצחק בן(ן) ר' ברוך הכהן ע(בור) (שהניח ליט(רא) הלי⁸ לירושלים(ם)).
- (שם) 35 (התאריך הני"ל): הנערה מר(ת) הענלין בת ר' ברוך הכהן ע(בור) (שהניחה) ליט(רא) לירושלים(ם).
- (דף רלט) 36 כ"ח אלול ק"י / 8 בספטמבר 1390): הנער מרדכי בן(ן) ר' יצחק עבור שהניח ליט(רא) לירושלים.

- (שם) 37 (ק"ן / 1390): הנער יעקב בן ר' יצחק עבור שהניח ליט(רא) לירושלים.
- (שם) 38 י"א ניסן ק"ן (לפרט) (27 במארס 1390): ר' שמואל בן ר' שמואל הכהן עבור) שהניח
הקברות) ובי ליט(ראות) לעניי ירושלים ובי ליט(ראות) למאור.
- (שם) 39 ר' אלעזר בן מורנו הרב ר' יקותיאל עבור) שהניח ח' ליט(ראות) להקדש וח' ליט(ראות) לעניי ירושלים, כ"ג ניסן ק"ן (לפרט) 8
באפריל 1390).
- (שם) 40 (ט"ו תשרי קנ"א / 24 בספטמבר 1390): ר' שמשון בן ר' יעקב עבור) שהניח ד' זהובים) להקדש וד' זהובים) לעניי ירושלים.
- (שם) 41 (בין תשרי לטבת קנ"א / 24 בספטמבר 1390 - 6 ביאנואר 1391): הנער יצחק בן ר' שמשון עבור שהניח זהוב להקדש וזהוב)
למאור וזהוב לעניי ירושלים.
- (שם) 42 י"ד כסליו קנ"א (לפרט) (22 בנובמבר 1390): הנער נתן בן ר' יצחק הלוי עבור) שהניח ח) חצי זהוב להקדש, חצי זהוב לעניי
לירושלים.
- (שם) 43 ט' אדר קנ"א (לפרט) (26 בפברואר 1391): שלמה בן ר' עקיבא עבור) שהניח ב' ליט(ראות) להקדש ובי ליט(ראות) לבית הקברות ובי
ליט(ראות) לעניי ירושלים ובי ליט(ראות) למאור.
- (שם) 44 עשרים) לחדש סיון קנ"א (לפרט) (24 במאי 1391): מרת גוטלין בת ר' יקר עבור) שהניחה זהוב להקדש וזהוב לבית הקברות) וזהוב)
לעניי ירושלים.
- (דף ר) 45 ו' בניסן (קנ"ב / 1 באפריל 1392): מרת בילא בת ר' ישעיה עבור) שהניחה ב' זהובים) לקברות ובי זהובים) לעניי ירושלים.
- מקור:** המימורבוך של מיינץ, הנמצא בידיים פרטיות. תצלומו שמור במכון לתצלומי כתבי-יד עבריים שליד בית הספרים הלאומי והאוניברסיטאי בירושלים, פוטוסטאט מס' 2828.

פורסם: י' יובל, "תרומות מנירנברג לירושלים (1375-1392)", ציון, מו (תשמ"א), עמ' 194-197.

ספרות: M. Stern, Die israelitische Bevölkerung der deutschen Städte, III: Nurnberg im Mittelalter, Kiel 1894-1896, pp. 190-205; S. Salfeld, Das Martyrologium des Nurnberger Memorbuches, Berlin 1898, pp. 93-94

- 1 לפנינו לקט של ידיעות על תרומות לירושלים מתוך רשימת תרומות הכלולות בצוואות מן העיר נירנברג. הרשימה כוללת 204 תרומות, שניתנו לעילוי נשמתם של 214 נפטרים בשנים 1375-1392, מהן 45 תרומות המציינות את "עניי ירושלים". סך כל התרומות לירושלים בשנים ההן היה 102 זהובים ו-50 ליטראות. ערך של 50 ליטראות הוא 45 זהובים, משמע, ערך התרומות היה 147 זהובים. בסך-הכול היה ערך התרומות לירושלים כ-10% מכלל ערך הכספי הכללי של התרומות. הופעתן של התרומות קשורה מן-הסתם בקימו של ציבור יהודי אשכנזי מאורגן בירושלים למן שנת 1350, בקירוב. וראה רשימת התעודות הקשורות בציבור זה, לעיל, מס' 96, הערה 1 שם. המספרים הסידוריים הם של י' יובל, מהדיר התעודה, ואילו האותיות מציינות את מספר הדף בכתב-היד.
- 2 כלומר, בנירנברג.
- 3 Eger שבבוהמיה.
- 4 כלומר, ללומדי בית-המדרש.
- 5 "חדר" המשמש ללימוד; מ-chambre בצרפתית.
- 6 Bamberg.
- 7 עמוד זה אינו נמצא בתצלום של כתב-היד. המהדיר שיחזר את התרומה הזאת על-פי תרגומו הגרמני של שטרן.
- 8 כלומר, ליטרה שיש בה 240 דינארי זהב של Swabisch Hall. ראה: י' טוך, "נומיסמאטיקה והיסטוריה - הימנקוסי העבריים", ציון, מו (תשמ"א), עמ' 238.

לפני שנת 1377

ירושלים, מס' 100

וציוני קראתיהו¹ גלל כי בהר ציון למדוני חסידים
נגידי עם, אשר חלקם בחיים וינחחו במשכבותם תמידים.²
יחלה פי אלוהי צור קדשי להשיב את שבותי בין נגידיים.³

מקור: כ"י מינכן, ספריית המדינה של באוואריה, Cod. hebr. 76, דף 176 ע"א - מתוך שיר שבחתימת ס' הציוני, פירוש על התורה מאת ר' מנחם בן מאיר ציון.

machonEI@ybz.org.il

טלפון 02-5398822-3

פורסם: י' פלס, "רבינו מנחם ציון (הציוני)", מוריה, יא (תשמ"ב), גליון ה-ו, עמ' יא.

ספרות: ריינר, בין אשכנז לירושלים, עמ' 54; יובל, חכמים בדורם, עמ' 282; 638; A. Maimon (ed.), Germania Judaica, III, Tübingen 1987, p. 638; 282

- 1 כלומר, קראתי לספרי "ציוני".
- 2 כלומר, יש להם חלק בחיים – בתורתם – אף שינוחו על משכבותם.
- 3 המחבר הוא ר' מנחם ציון, יליד שפייר, מתלמידי ר' יצחק הלוי אסיר התקוה. על ר' יצחק ראה לעיל, מס' 96. בספרו, שנחתם בשנת 1384 בקלן, הוא מצטט את רבו, ומכאן, שהיה תלמידו בירושלים. וראה: ציוני על התורה, קרימונה ש"ג, דף כח ע"א. שהותו בירושלים קדמה לשנת 1377, שכן בשנה ההיא, בקירוב, נזכר ר' יצחק הלוי אסיר התקוה בברכת המתים. וראה להלן, מס' 101. הזיקה שמוזכר המחבר בין ספרו, המושגת על קבלה ספרדית ועל תורת-הסוד של חסידי אשכנז, לבין מוריו ה"חסידיים" בירושלים מלמדת על אופיין של חברות העולים מאשכנז במאה הי"ד. וראה עוד: א' גרוסמן, "איגרת חזון ותוכחה מאשכנז במאה הי"ד", קתדרה, 4 (תשל"ז), עמ' 193–197. בכינוי "ציון", ולא "ציוני", אין לראות כינוי מקום – כמו, למשל, "צרפתי" – שהרי חסרה בו צורת השייכות. דומה, כי לפנינו אחד מן הכינויים בעלי האופי המשיחי שבהם כינו את עצמם עולי אשכנז, דוגמת "אסיר התקוה" ו"המצפה". הכינוי "ציון" מתקשר לשם "מנחם"; וראה להלן, מס' 101, הערה 10; מס' 127, הערה 4.